

O. Kyrychenko, senior assistant
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

RUSSIAN IMPERIAL CONSULATE IN NAGASAKI

The circumstances of opening and activities of Russian Empire Consulate in Nagasaki are analysed in the article. The date of its foundation, surnames and posts of its chiefs are specified. The main functions and the peculiarities of consular office activity that were, in particular, consul's guardianship above the naval hospital in Nagasaki are defined. The incident of calling a merchant to act as a consul as well as cases of acting as Russian consul by a representative of European country and vice versa are described. The reports of Russian consuls in Nagasaki to Ministry of Foreign Affairs Asiatic department are analysed. The conflicts that took place between a consul and Navy Ministry representatives are examined.

Keywords: Russian Empire, Japan, consulate, Nagasaki, hospital.

УДК: 329/78(477.83/86)

Є. Папенко, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЗАСНУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНОГО ТОВАРИСТВА "СОКІЛ" У ЛЬВОВІ НАПРИКІНЦІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Стаття присвячена діяльності львівського молодіжного товариства "Сокол" наприкінці XIX – початку XX ст. Проаналізовані причини створення сокільських товариств та вплив чеського й польського сокілства. Розкрито вплив соціально-політичних процесів, які відбулись на західноукраїнських землях наприкінці XIX ст., на зародження та розвиток сокілства. Розглядається роль студентських товариств "Ватра" та "Академічне братство" у створенні українських "Соколів". Визначено основні шляхи поширення сокільського гімнастично-спортивного руху. Наголошується, що українські "Соколи" виникаючи за чеським та польським зразком, від сусідніх народів запозичили лише назву та організаційну структуру. Зазначається про структуру та організаційну будову українських "Соколів". Розкрито гімнастично-спортивну, протипожежну та культурно-просвітницьку діяльність українського молодіжного товариства "Сокол" у Східній Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. Підкреслено, що сокільська система виховання заохочувала українців своєю демократичністю, гармонійним поєднанням духовності й тілесності, сприяла національному самоутвердженню. Висвітлено форми та засоби фізичного виховання. Акцентовується увага на значенні гімнастики та спорту для українського народу напередодні Першої світової війни. Висвітлено роль та значення львівського товариства "Сокол" у розбудові мережі сокільських товариств. Підкреслено окреме місце В. Нагірного, В. Лаврівського, І. Боберського – організаторів українського сокільського руху в удосконаленні діяльності товариства та створенні сокільських осередків у Східній Галичині наприкінці XIX – початку XX ст.

Ключові слова: Східна Галичина, сокільський рух, молодіжні товариства, національно-визвольна боротьба, державотворчі процеси.

Історія українського сокільського руху у Східній Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. посідає важливе місце в історії України, адже саме спортивні молодіжні товариства були чи не єдиними осередками, через які українська молодь могла згуртуватися для відстоювання своїх власних національних інтересів. Якраз у середовищі спортивних товариств зародилися ідеї про утворення мілітарних організацій на західноукраїнських теренах, завдання яких полягало у збройній боротьбі за українську державність. Важливим було те, що саме українську гімнастично-спортивні сокільські організації становили ядро українського війська новітньої доби – Легіону Українських січових стрільців, який з початком Першої світової війни виступив на захист українських державних інтересів.

Дослідження історії українського сокільського руху активізувалось в основному з проголошенням незалежності України. Назвемо розвідки, насамперед, В. Леника [15], О. Вацеби [7], І. Дацюка [9], М. Лазаровича [13; 14] та ін. Проте згадані праці не позбавлені окремих недоліків щодо розкриття різних аспектів діяльності молодіжного товариства "Сокол" у Львові наприкінці XIX – початку XX ст.

Метою дослідження є аналіз джерел та літератури, які дають можливість дослідити створення та напрями діяльності молодіжного товариства "Сокол" у Львові наприкінці XIX – початку XX ст.

Львівське гімнастично-спортивне товариство "Сокол" було започатковано в 1894 р. за сприяння інженера-підприємця Василя Нагірного та громадського діяча Володимира Лаврівського.

Від перших кроків створення у Львові українського "Соколу" організатори та прихильники сокільського руху намагалися донести до українського народу думку про необхідність виховати сильне молоде покоління, здорове

фізично й духовно, і переконували в тому, що саме в поширенні сокільських ідей – майбутнє української нації. "Вправи тілесні дуже корисно впливають на стан здоров'я фізичного, а посередньо і духовного", – підкреслював в одній із перших своїх публікацій Володимир Лаврівський [12, с. 2]. Крім того, у статуті українського "Соколу", складеному у 1892 р., В. Лаврівським наголошувалося, що основне завдання товариства полягало у "побудові соборної України, яка б не зазнавала національного, політичного та духовного гноблення" [2, арк. 2].

11 лютого 1894 р. у Львові у залі "Руської Бесіди" на вул. Вірменській, 2 відбулися перші Загальні збори українського гімнастично-спортивного товариства "Сокол". Головою новоутвореного товариства було обрано В. Нагірного, а його замісником В. Лаврівського. Львівський "Сокол" проголошувався як товариство широкого культурного спрямування, доступне усім, хто бажає стати його членом [11, с. 191].

Саме з цього часу, із закликом "Бодрімося!", і розпочалась історія організованого українського сокільського руху на західноукраїнських землях. Про відкриття у Львові українського сокільського товариства широко повідомляла преса. Як підкреслив один із фундаторів українського сокілства В. Лаврівський, чеши з пильністю стежили за розвитком українського сокілства та підтримували поширення сокільських ідей серед слов'янських народів. Так, перша публічна згадка про заснування українського "Сокола" з'явилася саме в чеському "Sborniky sokolnim" в статті доктора Й. Шайнера "Nase hesla" [12, с. 3]. В українських періодичних виданнях зазначалося, що під час виборів першого голови товариства, Євген Барвінський запропонував кандидатуру професора Володимира Шухевича, на що той відмовився на користь Василя Нагірного – директора спілки "Народна торгівля". У ті часи газета "Діло" подала відо-

мості про перебіг перших зборів щойно заснованої організації. Характерна особливість, що відразу сприяла широкому зацікавленню "Соколом", – до сокільської ідеї, як до перспективної й прогресивної в українських справах, прихильно поставилася передова академічна молодь й окремі представники громадсько-політичного життя.

Сокільська система виховання заохочувала українців своєю демократичністю, гармонійним поєднанням духовності й тілесності, сприяла національному самоутвердженню. Сама назва товариства "Сокіл" була привабливою для широкого загалу, адже, як пояснювали організатори сокільського руху: "Сокіл – шляхетний птах, з бистрим зором і могутніми крилами, неперевершеною швидкістю лету, а в геральдиці виступає як символ сміливості, шляхетності та символ свободи і змагу" [11, с. 191].

За словами організаторів українського сокільського руху: "Сокіл" – це не лише тіловиховне товариство, але і засіб до пробудження народної свідомості та піднесення тілесної і духовної сили цілого народу" [4, арк. 3]. Кожний, хто прагнув вступити до українського "Соколу", повинен був скласти присягу, зміст якої був наступним: "Прирікаю для добра Української нації, чесно і совісно виконувати свої обов'язки в українському соклістві і повинуватися усім наказам Сокільській Старшині" [4, арк. 3].

Передусім зацікавленість до діяльності українського "Соколу" виявляла молода українська інтелігенція Львова. Прихильниками та активними членами "Сокола" в перші роки його існування були Богдан Лепкий (в майбутньому талановитий літератор), Іван Белей (редактор газети "Діло"), Юрій Тобілевич (син І. Карпенка-Карого), Осип Коциловський (в майбутньому доктор теології), Ярослав Вінцовський (композитор), І. Крип'якевич (відомий історик) М. Шухевич (доктор юридичних наук, відомий адвокат) та ін. Дещо згодом до молодіжного товариства "Сокіл" стала залучатися і молодь. Це були, насамперед, учні шкіл, гімназій та студенти – сини І. Франка Тарас, Петро та Андрій, а також Степан Гайдучок, Михайло Рудницький, Олена Степанів, Роман Сушко та ін.

Активна участь української інтелігенції в сокільському товаристві у період його становлення, сприяла залученню до лав "Соколу" широких верств українського населення. Так, якщо у перший рік своєї діяльності товариство нараховувало 121 чол., з яких заняття відвідувало 76, то вже на 1895 р. кількість членів збільшилась до 208, серед яких 26 членів були ремісниками, купцями, адвокатами, службовцями, священиками [9, с. 23]. Як підкреслював М. Грушевський: "у сфері освітній і народно-організаційній дав себе знати незвичайний розвій читалень Просвіти і товариств гімнастичних, т. з. "Січей" і "Соколів", які нечувано зворушили народні маси, розбудили в них бажання знання, освіти, інстинкти організації й солідарності" [18, с. 733].

Перші засідання старшин товариства відбувалися в приміщеннях товариства "Зоря", або в кімнатах "Народної торгівлі". Однак уже VI засідання старшин, що відбулося 15 березня 1894 р. – у власному приміщенні у будинку по вул. Підвальній 7 (м. Львів) [7, с. 27].

У перші роки існування діяльність львівського "Сокола" зводилася до організаційної та гімнастичної. Найвищим органом товариства були Загальні збори. На зборах обговорювалися основні напрямки діяльності організації, обирали старшину та голову товариства. Сокільський старшина вирішував усі нагальні проблеми, а голова – керував усіма практичними справами. Загальні сокільські збори проходили на добровільних, демократичних засадах, колективно й відкрито. Варто зазначити, що 18 лютого 1894 р. на другому засіданні сокільських зборів була ухвалена постанова про прове-

дення з 1 березня перших занять з гімнастично-спортивної підготовки молоді.

На засіданні сокільських зборів було прийнято рішення, як має відбуватися процес прийому та виходу членів з товариства. Ці організаційні заходи приймалися на засіданні старшини "Сокола" загальним голосуванням. Участь у товаристві вимагала певних членських внесків. Кожний член спільноти, який сплатив внесок за місяць, мав право тричі на тиждень відвідувати гімнастичні зали. Майно товариства складалося з пожертвувань, допомоги від різних організацій і установ, а також із прибутків від культурних заходів та спортивних змагань. Варто зазначити, що 23 лютого 1894 р. старшиною "Сокола" В. Лаврівським було затверджено сокільський однострій кавового кольору за проектом Володимира Гнаткевича, а надзвичайні загальні збори товариства 11 березня 1894 р. схвалили це рішення.

Уся робота у львівському сокільському товаристві проводилася у комісіях (від трьох до семи осіб). Протягом багатьох років назви комісій змінювалися, але за кожну галузь сокільської діяльності відповідала окрема комісія. Зокрема, у перший рік існування "Сокола", його діяльність здійснювалася такими комісіями: "забавова" (влаштування різноманітних вечорів), "гімнастичної термінології" (для створення і впровадження спеціальних термінів), "одягова" (для створення підручників і статутів для сільських та міських гімнастично-пожежних товариств), а також комісією, яка винаймала домівку для товариства [10, с. 195]. Такий розподіл діяльності "Соколів" сприяв створенню мережі сокільських осередків. Наприклад, упродовж 1902–1903 рр. виникла музична секція "Соколів", 1902 р. – жіночий руханковий відділ, існували протипожежні відділи, гімнастично-спортивні, театральні, хорові та ін. З часом окремі комісії "Сокола" перетворилися на незалежні від сокільської організації інституції. Так, заходами музичної комісії "Сокола" у Львові виник Вищий Музичний інститут, перші українські "Галантерейно-паперові Базари" у Львові, Станіславові, Стрию, "Українська Накладня Нот" у Львові, "Сокільський театр" тощо. За сприяння та підтримки львівського "Сокола" у Львові були засновані повітові кредитові кооперативи, серед яких і "Товариство кредитове Урядників і священиків" [7, с. 27].

Поступово український "Сокіл" у Львові здобув чисельних прихильників. Як підкреслював один із літописців українського сокліства А. Омельчук: "Зачалася праця в новій станиці народної культури тіла і духа. Захоплення зразу було дуже велике, до "Сокола" вступали і молоді і старі, кожний старався дати йому свою поміч в міру своїх сил" [16, с. 185].

Діяльність товариства сприяли усі, хто розумів значення єдності духовного й фізичного виховання та вбачав у львівському "Соколі" потужну національну структуру, а не тільки осередок фізичного виховання. Цікавим був той факт, що при львівському "Соколі" була створена бібліотека, яка містила велику кількість не лише україномовних, але й іншомовних видань.

З початком 1901 року відбулися нові вибори керівництва сокільського товариства. VIII Загальні Збори обрали головою львівського "Сокола" Альфреда Будзиновського, а його заступником – Івана Боберського. Так розпочався новий етап у історії розвитку львівського товариства "Сокіл" – етап поширення сокільської ідеї серед широкого загалу.

За пропозицією А. Будзиновського в сокільських товариствах почали активно впроваджуватися вправи, пов'язані з протипожежним навчанням і створюватися пожежно-руханкові філії "Сокола". Велика увага в товаристві приділялася гімнастиці та різним видам спорту,

зокрема велосипедному (наколесництву), веслуванню, фехтуванню, лижному спорту (лещетарству), ковзанярському та санному спорту, хокею (гаківці), баскетболу (кошиківці), волейболу (сітківці або відбиванці), боксу (стусан), туризму (мандрівництві), стрільбу (до речі, таку термінологію було розроблено І. Боберським, який у жовтні 1908 р. очолив український сокільський рух). З 1 жовтня 1901 р. розпочалися навчання для членів учительського гуртка, тобто для тих, хто навчав молоддь гімнастиці та спорту. Першими учителями були Степан Гайдучок, Петро і Тарас Франко, Євген Любич.

З метою залучення до занять спортом усього населення у 1902 р. був створений "жіночий руханковий відділ", а з 1903 р. при товаристві "Сокіл" існувала музична секція, яка згодом переросла у вищий музичний навчальний заклад. Це була перша інституція такого рівня, яка ґрунтувалася на вивченні музичних мистецтв. Один із її засновників – Ярослав Вінцьковський – написав гімн для сокільських товариств – "Соколи, соколи, ставаймо в ряди!". За ініціативи членів товариства проводилися урочисті вечори з нагоди пам'ятних історичних дат, готувалися концерти, ставилися театральні вистави (до речі, у театральній секції, якою керував А. Будзинівський, розпочав свою театральну діяльність Л. Курбас) [14, с. 31]. На 1904 р. львівське сокільське товариство нараховувало 11 секцій та комісій.

Варто зазначити, що у 1904 р. одним із замісників А. Будзинівського Д. Кучиком був підготовлений зведення про діяльність львівського "Соколу" за 10 років, в якому зазначалося про неабияке зацікавлення діяльністю товариства широкими верствами населення. Так, у звіті підкреслювалось, що членами товариства були: 3 священники, 2 адвокати, 1 лікар, 3 директори інституцій, 34 приватних службовці, 30 державних службовців, 11 професорів університетів, 3 інженери, 1 орендар, 4 редактори, 2 народні вчителі, 24 студенти, 7 студентів політехніки, два ветеринари, 3 художники, 5 промисловців, 4 ремісники, 7 друкарів, 4 купці, 3 писарі, 3 дяки і 4 жінки [3, арк. 4].

Велику роль у швидких темпах розвитку товариства на початку XX століття відіграло обрання заступником голови професора Івана Боберського. І. Боберський, який був достатньо ознайомлений із сокільським вихованням, доклав неабияких зусиль для науково-методичного забезпечення діяльності львівського "Сокола". Варто зазначити, що саме довоєнний період розвитку українського сокільського товариства (до 1914 р.) – коли у проводі брав участь проф. І. Боберський – був часовим відтинком найбільшого піднесення, найбільшого розмаху сокільської праці на західноукраїнських землях. Зокрема, у 1902 р. були засновані сокільські товариства в Станіславові, Перемишлі, Коломиї; у 1903 р. – в Самборі, Чорткові, Тернополі; у 1904 р. – в Бучачі, Кутах, Бережанах, Золочеві.

Швидке поширення сокільства у Східній Галичині напередодні Першої світової війни засвідчують і кількісні показники сокільських осередків. Якщо у 1894–1901 рр. існувало лише 1 гімнастично-спортивне товариство "Сокіл", то на 1904 р. – 170, а на 1914 р. – 974 [8, с. 87]. Як бачимо, починаючи від 1900-х рр., спостерігається постійне збільшення кількості сокільських товариств галицького краю. Деяке зниження числа заснованих товариств у 1908 р. пояснюється політичними репресіями серед молоді внаслідок акції атентату М. Січинського на намісника Австрії. Високі цифри кількості заснованих сокільських товариств упродовж 1910–1911 рр. пов'язані з підготовкою та проведенням першого Всесокільського краєвого зjazdu у Львові (1911 р.) [8, с. 87] та

зменшенням сили владних структур Австро-Угорської імперії напередодні війни.

Своє завдання львівський "Сокіл" вбачав у тому, щоб "ідею українсько-руського Сокільства поглибити в нашій суспільності так, щоб патріотичні змагання Сокола, замкнені досі на вузькому просторі столиці Льва, винести поза його межі геть аж по границі Сяну, Буга, Збруча і Карпат, щоб дати можливість стати в рядах сокільства не лиш громаді львівських русинів, але широким верствам нашої суспільності на провінції..." [17, с. 215–216]. Крім того, організатори українського сокільського руху наголошували, що молодіжне товариство "Сокіл" своєю діяльністю прагне "здобути злуку всіх земель України в одну державу" [5, арк. 7].

Завдяки старанням організаторів сокільського руху для західноукраїнського населення друком виходили різноманітні книжки-брошури. Це, насамперед, 1904 р. – "Пожарництво" А. Щербовського, "Підручник ігор та забав" І. Боберського; 1905 р. – "М'ячеві ігри", "Ізда на лещетах", "Легка атлетика", "Підручник до англійських ігор" та ін. Щороку С. Горук публікував "Сокільський календар" (видавався з 1895 р. В. Лаврівським), подаючи у ньому найважливіші дати та події з історії України. У 1909 р. друкувалися брошури "Прилюдні вправи", "Ситківка", "Порадник для Соколів і Січей" під редакцією С. Горука, праці І. Боберського "Лавчина і Щеблівка" (1910 р.) та "Нові шляхи до тілесного виховання" (1911 р.). Були ще й періодичні видання – "Сокільські вісті" та "Вісті з Запорожжя" (з 1910 р.), спочатку як двосторінковий додаток до "Нового слова", а з січня 1911 р. – як самостійний місячник руханкових і пожежних товариств, навіть з власним додатком "Пластовий табір" [9, с. 25].

Отже, з приходом нового керівництва сокільської осередки почали масово виникати на західноукраїнських теренах. Постає завдання створити єдиний координаційний центр, якому підпорядковувалися усі сокільські громади. Цим координаційним центром став львівський сокіл, який з 1909 р. змінив назву на "Сокіл-Батько" [20, с. 45]. Статут львівського "Сокола" поширювався на всі сокільські братства. Залежно від форм та напрямів діяльності сокільських товариств, статuti деяких "Соколів" відрізнялися. Наприклад, протипожежні "Соколи" створювали статuti своїх товариств відповідно до напрямку своєї діяльності. Масовим українським сокільським рух був у Стрийському, Львівському, Рогатинському повітах, де на початок 1911 року налічувалось відповідно 49, 47 та 34 сокільські гнізда повітового підпорядкування [6, арк. 2].

Варто зазначити, що завдяки сприянню І. Боберського був розроблений прапор українського сокільського товариства. Так, для виготовлення прапора українського сокільства керівник львівського "Соколу" І. Боберський у 1904 р. звернувся до адміністрації музею ім. Тарнавського у Чернігові з проханням надіслати з музею кольорові фотокопії прапорів запорозьких козаків, вартість яких становила 10 рублів [1, арк. 2]. Однак Григорій Коваленко – адміністратор чернігівського музею попросив не пересилати йому зазначену суму, а передати її, як пожертвування до каси Наукового товариства ім. Т. Шевченка (НТШ) у Львові на фонд літературної школи для української молоді. З одного боку на малиновому фоні прапора "Сокола-Батька" було зображено архангела св. Михаїла з кличем "Борітеся! Поборете!", а з іншого боку – на голубому фоні – жовтий лев, який спирається на жовту скелю з сокільським девізом "Усі вперед! Усі враз!". Малюнки прапора були виконані студентом-практикантом паризької академії малярів – Олександром Зінов'євим. У травні 1911 р. на одній з львівських ткацьких фабрик був пошитий сокільський

прапор. Перший виступ "Соколів" зі стягом відбувся 10 вересня 1911 р. на маніфестації у Львові.

Щодо гімну українських сокільських товариств, то він був написаний сокільсько-січовою поетесою Вірою Лебедевою (псевдонім Константина Малицька) та покладений на музику Дмитром Січинським. Пізніше текст гімну та його музичне супроводження було перероблено композитором та засновником музичного видавництва "Торбан" Ярославом Ярославенком (Вінцовським). Уперше сокільський гімн "Соколи, Соколи, ставаймо в ряди!" прозвучав 6 квітня 1901 р. на першому привселюдному виступі львівського "Соколу".

На початку XX ст. український "Сокіл" став масовою організацією. Свідченням цього є сокільські маніфестації (здви́ги) в Стрию (1909 р.), Тернополі (1910 р.), Станіславові (1911 р.), Львові (1911 р.), Бережанах (1911 р.), Калуші, Жовкві, Підгайцях, Роздолі, Снятині (1912 р.). Окружні маніфестації відбувалися у Львові, в Рава-Руській, Олеську та Білім Камені у 1913 р. Ці здви́ги мали значення не тільки для розвитку фізичного спорту, але й для національної консолідації та піднесення рівня національної свідомості. Варто зазначити, що 15 жовтня 1911 р. у Львові проходили Запорізькі ігри з безпосередньою участю українських "Соколів" [9, с. 25], але найвражаючим був II Крайовий Шевченківський здви́г у Львові, проведений у червні 1914 р., його учасниками нарахували близько 12 тис. осіб [13, с. 31], серед яких були і члени січових та пластових організацій краю.

Одним із позитивних факторів, який сприяв розвитку зовнішніх стосунків українського "Сокола", було проведення щорічних Всесокільських Здви́гів у Празі, які збирали соколів – представників усіх слов'янських народів. Це дійство відбувалось щорічно, переважно в липні місяці. Завдячувати таким успіхам товариства перш за все потрібно І. Боберському, за керівництва якого сокільський рух став ще більш масовим та особливо активним у свої діях. Завдяки його постійній праці фізичне виховання досягло високого рівня. Він вишколив у сокільському учительському гуртку перших учителів гімнастики, написав підручники на різні теми фізичного виховання, видав описи вправ для сокільських виступів. Його гасло про здорове тіло і здоровий національний дух стало кредо для численних представників української молоді. Головою товариства І. Боберський залишався до 1920 року. За час його головування український "Сокіл" став найбільшою та найчисельнішою українською гімнастично-спортивною, протипожежною, культурно-просвітницькою організацією Східної Галичини та поширився далеко за її межі. Так, наприклад, завдяки українській діаспорі у 1913 р. в Нью-Йорку був створений осередок українського "Соколу".

Напередодні Першої світової війни організатори українського сокільського руху розпочали військове навчання молоді [15, с. 100, 104; 19, р. 7]. Спільно з січовими та пластовими організаціями Східної Галичини українські товариства "Сокіл" були співзасновниками і становили ядро Легіону українських січових стрільців – першої військової національної формації новітньої доби, яка після понад двохсотлітньої перерви визвольних змагань відродила козацькі традиції збройної боротьби за державні інтереси, об'єднала в своїх рядах людей, відданих українській справі, збагативши їх новими духовними і політичними цінностями.

Таким чином, український сокільський рух протягом усього часу свого функціонування став помітним явищем в історії розвитку західноукраїнських земель. Від початкового несприйняття сокільських ідей, гімнастично-спортивні, протипожежні та культурно-просвітницькі осередки українського львівського "Сокола" стали

впливовою структурою, що особливо проявилось напередодні Першої світової війни, а також посіли вагоме місце в національно-культурному житті галицького краю. Львівське товариство "Сокіл" відігравало керівну роль в організації українського сокільства. Саме українське товариство "Сокіл-Батько" у Львові визначало мету, завдання, цілі сокільських осередків, а також сприяло розширенню мережі молодіжних організацій на західноукраїнських землях наприкінці XIX – початку XX ст.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 309, оп. 1, спр. 2274.
2. Там само, ф. 312, оп. 1, спр. 1.
3. Там само, ф. 312, оп. 1, спр. 3.
4. Там само, ф. 312, оп. 1, спр. 9.
5. Там само, ф. 312, оп. 1, спр. 83.
6. Там само, ф. 366, оп. 1, спр. 13.
7. Вацеба О. Нарис з історії західноукраїнського спортивного руху / О. Вацеба. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. – 230 с.
8. Гайдучок С. Деякі цифри про сокільську організацію за 35 літ / С. Гайдучок // "Сокіл-Батько": Спортивно-руханкове товариство товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка. – Львів: РВО "Основа", 1996. – С. 86–90.
9. Дацюк І. Виникнення українського спортивного товариства "Сокіл" та його діяльність наприкінці XIX – на початку XX століття / І. Дацюк // "Сокіл-Батько": Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка. – Львів: РВО "Основа", 1996. – С. 23–26.
10. Жарський Е. "Соколи, соколи..." 1894–1914–1994 / Е. Жарський // "Сокіл-Батько": Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка. – Львів: РВО "Основа", 1996. – С. 195–197.
11. Качор А. "Сокіл-Батько" у Львові / А. Качор // "Сокіл-Батько": Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка. – Львів: РВО "Основа", 1996. – С. 191–195.
12. Лаврівський В. Соколь – календар на рік 1895 / В. Лаврівський. – Львів: накладом автора, 1894. – 113 с.
13. Лазарович М. "Гей, ви, стрільці січові". Формування українського стрілецького руху в Галичині: причини, передумови, наслідки / М. Лазарович. – Тернопіль: Джура, 2004. – 62 с.
14. Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба / М. Лазарович. – Тернопіль: Джура, 2005. – 592 с.
15. Ленник В. Українська організована молодь (молодіжні організації від початків до 1914 р.) / В. Ленник. – Львів: Б. в., 1993. – 181 с.
16. Омельчук А. Тридцять п'ять літ / А. Омельчук // "Сокіл-Батько": Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка. – Львів: РВО "Основа", 1996. – С. 185–188.
17. Саврук І. З історії Сокільства / І. Саврук // "Сокіл-Батько": Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка. – Львів: РВО "Основа", 1996. – С. 215–218.
18. Тиктор І. Велика історія України / І. Тиктор. – Львів: Вінніпер, 1948 – 967 с.
19. Abbott P., Pinak E., Rudenko O., Adamenko D. Ukrainian Armies 1914–1955 / P. Abbott, E. Pinak, O. Rudenko, D. Adamenko. – Oxford: Osprey publishing, 2004. – 48 p.
20. Skrukwa G. Formacje wojskowe ukraińskiej "rewolucji narodowej" 1914–1921 / G. Skrukwa. – Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2008. – 717 s.

References

1. Tsentralnyi derzavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv, fond 309, opis 1, sprava 2274.
2. Ibid, fond 312, opis 1, sprava 1.
3. Ibid, fond 312, opis 1, sprava 3.
4. Ibid, fond 312, opis 1, sprava 9.
5. Ibid, fond 312, opis 1, sprava 83.
6. Ibid, fond 366, opis 1, sprava 13.
7. VACEBA, O. (1997) *Narys z istorii zakhidnoukrainskoho sportyvnoho rukhu*. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV.
8. HAIDUCHOK, S. (1996) *Deiaki tsyfry pro sokolsku orhanizaciu za 35 lit*. In: A. Blahitka, ed. *"Sokil-Batko": Sportyvno-rukhankove tovarystvo u Lvovi. Almanakh 1894–1994*. Lviv: RVO "Osnova", pp. 86–90.
9. DACIUK, I. (1996) *Vynykennia ukrainskoho sportyvnoho tovarystva "Sokil" ta yoho diialnist naprykintsi XIX – na pochatku XX stolittia*. In: A. Blahitka, ed. *"Sokil-Batko": Sportyvno-rukhankove tovarystvo u Lvovi. Almanakh 1894–1994*. Lviv: RVO "Osnova", pp. 23–26.
10. ZHARSKYI, E. (1996) *"Sokoly, sokoly..." 1894–1914–1994*. In: A. Blahitka, ed. *"Sokil-Batko": Sportyvno-rukhankove tovarystvo u Lvovi. Almanakh 1894–1994*. Lviv: RVO "Osnova", pp. 195–197.
11. KACHOR, A. (1996) *"Sokil-Batko" u Lvovi*. In: A. Blahitka, ed. *"Sokil-Batko": Sportyvno-rukhankove tovarystvo u Lvovi. Almanakh 1894–1994*. Lviv: RVO "Osnova", pp. 191–195.
12. LAVRIVSKYI, V. (1894) *Sokol – kalendar na rik 1895*. Lviv: Author.
13. LAZAROVYCH, M. (2004) *"Hej, vy, striltsi sichovi". Formuvannia ukrainskoho striletskoho rukhu v Halychyni: prychyny, peredumovy, naslidky*. Ternopil: Dzhuha.
14. LAZAROVYCH, M. (2005) *Lehion Ukrainskikh sichovykh striltsiv: formuvannia, ideia, borotba*. Ternopil: Dzhuha.